

maları Toplantısı'nda bir nevi yardımlaşma olduğu kabul edilerek karşılıklı sigortaların meşrû olduğuna, devlet tarafından organize edilen sosyal güvenlik ve sosyal sigorta sistemlerinden yararlanmanın câiz sayıldığına, ticarî sigortalar hakkında ise daha özel bilimsel araştırmalar yapılmasının gerekli görüldüğüne karar verilmiştir. 1968'de Ezher'de yapılan bir başka toplantıda ağırlıklı olarak sigorta akdinin fıkıh kurallarıyla bağdaşmayan yönlerine dikkat çekilmiş, Ali el-Haffî'nin sigortanın câiz olduğu şeklindeki görüşü ittifakla reddedilerek değişik bilim dallarından oluşturulacak uzmanlar kurulunun konu hakkında araştırmayı sürdürmesi yönünde tavsiye kararı alınmıştır (İsâ Abdüh, s. 186-187). Dünya İslâm Birliği'ne bağlı Fıkıh Akademisi'nin 1977 yılında Riyad'da gerçekleştirdiği toplantıda karşılıklı sigortaların câiz olduğuna ittifakla karar verilmiş, aynı kurumun 1978'de Mekke'de yaptığı toplantıda ise üyelerin büyük kısmı ticarî sigortanın bütün çeşitleriyle haram olduğu yönünde görüş belirtmiştir (M. Necîb el-Mutî, XIII, 252, 258). İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı İslâm Fıkıh Akademisi'nin 1985 yılında gerçekleştirdiği ikinci dönem toplantısında sigortayla ilgili şu karar alınmıştır: Ticarî sigorta şirketlerinin uygulamakta olduğu sabit prim esasına dayalı ticarî sigorta sözleşmesi akdi geçersiz kılacak ölçüde büyük belirsizlik içermekte olup dinen haramdır. İslâm'daki muâmelât ilkelere uygun alternatif sigorta sözleşmesi ise teberra ve karşılıklı yardım esasına dayalı yardımlaşma sigortası akdidir. Bu esasa dayalı reasürans işlemi de aynıdır. 1996'da Konya'da gerçekleştirilen I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi'nde yer alan sigorta oturumu sonuç bildirgesinde şu tesbite yer verilmiştir: Heyet prensip olarak sigorta sisteminin câiz ve gerekli olduğunda görüş birliği içindedir. Bununla birlikte, özellikle ticarî hayat sigortası olmak üzere günümüzde cârî olan diğer ticarî sigorta uygulamalarının düzeltilmesi gereken bazı unsurlar içerdiğini kabul etmiştir (I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi, s. 1062).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Âbidîn, *Redd'ü'l-muhtâr* (Kahire), IV, 170; Reşat Atabek, *Sigorta Hukuku*, İstanbul 1950, s. 2-12; Türk Ticaret Kanunu, md. 1263; Muhterem Çetinoğlu, *Türkiye'de Sigortacılık Teknik Esasları Üzerinde İnceleme*, İstanbul 1965, s. 5; Ahmed en-Necîd Zehv, *'Akdu't-te'mîn beyne's-şerfa ve'l-kânûn* (doktora tezi, 1972), Camiatü'l-Ezher, s. 208-302, 305-392; Mustafa Sabri Efen-

di, *İslâm'da Münakaşaya Hedef Olan Meseleler* (s.nşr. Osman Nuri Gürsoy), İstanbul 1974, s. 149-162; İsâ Abdüh, *et-Te'mîn beyne'l-hillî ve't-taht-rîm*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dâr'ü'l-'tisâm), s. 149-183, 185-187; M. Necîb el-Mutî, *Tekmilâtü'l-Mecmû'* (Nevevî, *el-Mecmû'* içinde), Cidde, ts. (Mektebetü'l-irşâd), XIII, 248-483; Abdüsse'mî' el-Misrî, *et-Te'mînü'l-İslâmî beyne'n-nazarîyye ve't-tahtîk*, Kahire 1987, s. 38, 80; Selâme Abdullah, *el-Hâtar ve't-te'mîn*, [baskı yeri yok] 1987, s. 85-108; Faruk Beşer, *İslâm'da Sosyal Güvenlik*, Ankara 1987, s. 172-181; a.mlf., "İslâm Şeriatı Açısından Sigorta", *I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi* (ed. Mehmet Bayyigit), Konya 1997, s. 844-877; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1989, IV, 441-446; Sıddîk M. Emin ed-Darîr, *el-Ğarar ve eşerüh fi'l-ukûd fi'l-fıkhî'l-İslâmî: Dirâse mukârene*, Beyrut 1410/1990, s. 639-663; Subhî es-Sâlih, *el-İslâm ve müstakbelü'l-hağâre*, Beyrut 1990, s. 125-137; Râyeğân Kender, *Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku*, İstanbul 1990, s. 1-16; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 186-213; Sait Dilik, *Sosyal Güvenlik*, Ankara 1991, s. 56-65; M. Revvâs Kal'acî, *Mebâhiş fi'l-iktisâdî'l-İslâmî min usûlihî'l-fıkhîyye*, Beyrut 1991, s. 127-134; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ - A. M. Abdülazîz en-Neccâr, *İslâm'a Göre Banka ve Sigorta* (trc. Hayreddin Karaman), İstanbul 1992, s. 197-296, ayrıca bk. tercüme edenin önsözü, s. 13-24; Ebû'l-Mecd Harek, *Min ecîl te'mîn İslâmî mu'âşır*, [baskı yeri yok] 1993 (Dâr'ü'l-hüdâ), s. 33-66, 121; Abdülatîf Mahmûd Âlû Mahmûd, *et-Te'mînü'l-ictimâ'î fi dav'u's-şer'atî'l-İslâmîyye*, Beyrut 1994, s. 39-55, 299 vd., 420-422; "Sigorta, Sonuç Bildirisi", *I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, s. 1062; A. Can Tuncay, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, İstanbul 2002, s. 233, 235-362; Nihat Dalgın, *İslâm'ın Işığında Sigortacılık*, Samsun 2002; a.mlf., "Kaza, Hayat ve İşsizlik Sigortalanna Yeni Bir Yaklaşım", *I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, s. 878-928; a.mlf., "İslâm Hukuku Açısından Karşılıklı Sigortalar", *İslâmî Araştırmalar*, XVI/4, Ankara 2003, s. 615-629; a.mlf., "Sosyal Güvenliğe Katkısı Bağlamından Karşılıklı Sigortalar", *Sigorta Araştırmaları Dergisi*, sy. 1, İstanbul 2005, s. 45-59; Mustafa Çeker, *Sigorta Hukuku*, Adana 2004, s. 31-66; Ali Bardakoğlu, "Hukukî ve Ticarî Hayat", *İlmîhal*, Ankara 2006, II, 451-457; a.mlf., "Sigorta", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, IV, 121-125; Muhammed ed-Desûkî, "Fetvâ el-İmâm Muhammed 'Abduh fi't-te'mîn 'ale'l-hayât", *ME*, XXXVIII/7 (1966), s. 711-714; Tefvîk Ali Vehbe, "Çağdaş Hukukta ve İslâm Hukukunda Sigorta" (trc. Servet Armağan), *Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy. 10, İstanbul 1973, s. 85-101; Syed Khalid Rashid, "Islamization of Insurance-A Religio-Legal Experiment in Malaysia", *Religion and Law Review*, II/1, New Delhi 1993, s. 16-40; Fahri Demir, "Sigorta ('Âkile Müessesesi ve Süftece Muamelesi Işığında Bir Tedkik)", *ACİFD*, XLIII/2 (2002), s. 169-200; Hasan Hacak, "İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi", *MÜİFD*, sy. 30 (2006), s. 35-36; "Sigorta", *ML*, XI, 310-315; "Sigorta", *ABR*, XIX, 357-358; Hamdi Döndüren, "Sigorta", *Şamil İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, V, 416-419.

NİHAT DALGIN

SİĞNÂKİ

(السغناقي)

Hüsâmüddin Hüseyin b. Ali
b. Haccâc el-Buhârî es-Sîgnâkî
(ö. 714/1314)

Hanefî fakihi.

Doğum yeri hakkında bilgi yoksa da Seyhun nehri kıyısındaki Sîgnâk şehrine nisbet edilmesi en azından onun bu şehirle ilişkisini göstermektedir. X. yüzyılda Oğuz Yabgu Devleti'nin büyük şehirlerinden ve zaman zamanda idare merkezi olduğu anlaşılan Sîgnâk (Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, s. 229; Togan, I, 35) *Dîvânü lugâtî't-Türk*'te (I, 392) Sûgnak şeklinde yazılır. Zebidî de aynı imlâyı verir ve Buhara'ya bağlı yerleşim merkezlerinden biri olarak niteler (*Tâcû'l-'arûs*, "sğnq" md.). Barthold ve Togan şehrin günümüzde Sunak-kurgan, Sunak-ata veya Sunak-korgan adlarıyla anılan bir harabe halinde bulunduğunu kaydeder. Sîgnâkî nisbesi Arapça eserlerde bazan sâd harfiyle yazılırsa da müellif kendi eserlerinde sîn harfiyle yazar. Kaynaklarda doğum tarihi hakkında bilgi bulunmayan Sîgnâkî'nin, 620 (1223) yılında dünyaya geldiği tahmin edilen Ebû'l-Berekât en-Neseffî'yi kendisinden istifade ettiği genç kuşaktan saydığı dikkate alındığında onun da buna yakın bir tarihte doğduğu söylenebilir.

Sîgnâkî, *el-Vâfi* adlı eserinin sonunda kaydettiğine göre Hâfîzüddin Muhammed b. Muhammed b. Nasr, Abdülazîz el-Buhârî'nin hocası ve amcası olan Fahreddin Muhammed b. Muhammed b. İlyâs el-Mâymergî ve Celâleddin el-Ma'şer gibi hocalardan ders aldı. Ayrıca birlikte ders hal-kasına katıldığı Hüsâmeddin en-Niyâzevî el-Ahvezî, Ebû'l-Berekât en-Neseffî, Şemseddin el-Adud el-Kindî, Rükneddin el-Efşencî gibi akranlarından da faydalandı. Kendisinden icâzet alıp icâzet verdiği bir âlim de Tâceddin Ahmed b. Mahmûd el-Cendî'dir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1775). Bazı eserlerde (Süyûtî, I, 537; Temîmî, III, 150) hocaları arasında anılan Abdülcelfî b. Abdülkerîm Sâhibü'l-Hidâye kimi kaynaklarda meşhur *el-Hidâye* müellifi Merginânî olarak gösteriliyorsa da (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2032) Merginânî'nin vefat tarihi (ö. 593/1197) dikkate alındığında bu tesbitin doğru olmadığı anlaşılır. Bağdat'ta Meşhed-i Ebû Hanîfe'de ders veren Sîgnâkî'nin ayrıca Dimaşk, Halep, Kahire, Buhara, Nîsâbur'da ders okuttuğu ve hacca gittiği kaydedilir. Sîgnâkî'nin talebeleri arasında Kvâmüddin el-

Kâkî, Emîr Kâtib el-İtkânî, Celâleddin Ahmed b. Yûsuf el-Hârizmî el-Kurlânî, Celâleddin Ahmed b. Mahmûd el-Gucdûvânî, Şemseddin Abdullah b. Haccâc el-Kâşgarî ve İbnü'l-Fasîh'in adları geçer.

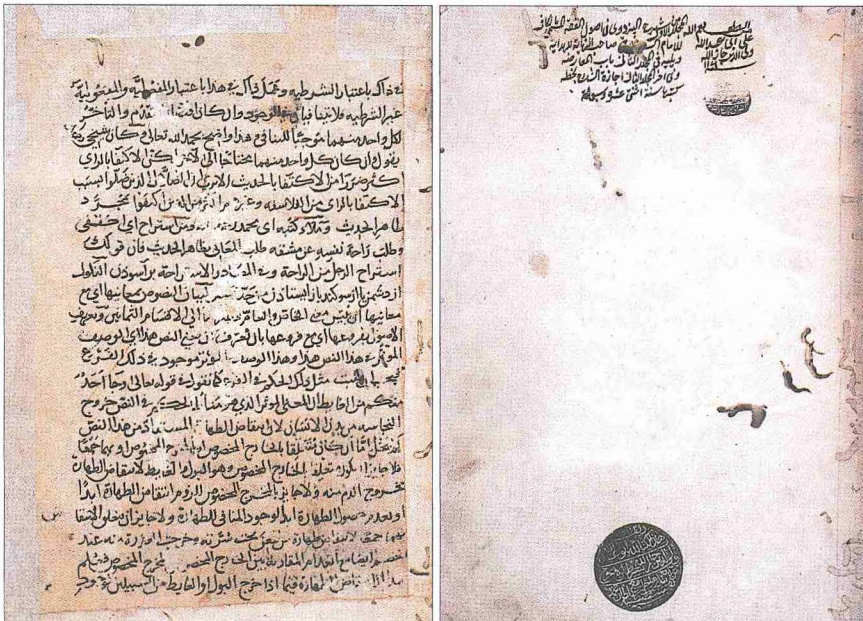
Kaynaklarda Siğnâkî'nin vefat tarihi olarak 710, 711, 714 (1314) yılları, ölüm yeri olarak da Merv ve Halep zikredilir. 711 Recebinde (Kasım 1311) Halep'te Kâdîkudât Nâsirüddin Muhammed ile bir araya geldiği ve ona icâzet verdiği bilindiğine göre (Kureşî, II, 115; Temîmî, III, 151) 710 (1310) yılı yanlış olmalıdır. 711 yılı Receb ayında vefat ettiğine dair bazı kaynaklarda verilen bilgi de ölümle icâzet verme olaylarının birbirine karıştırılmış olabileceğini akla getirmektedir. Eserlerinden *el-Kâfî*'yi 711 Ramazanında (Ocak 1312) Dimaşk'ta müellif nüshasından istinsah eden kişinin müellifin hayatta olmadığını ima edecek kelimeler kullanmaması, ona dünya ve âhîret saadeti dilemesi (*el-Kâfî*, V, 2486-2487), en azından kendisinin Siğnâkî'nin hayatta olmadığına dair bir bilgiye sahip bulunmadığının işareti sayılabilir. Siğnâkî'nin eserlerini tahkik eden araştırmacılar klasik kaynaklarda anılan vefat tarihleri arasında 714 (1314) yılını tercihe şayan bulurlar (a.g.e., neşredenin girişi, I, 79; *el-Vâfî*, neşredenin girişi, I, 64). Biyografi kitaplarında "imam, âlim, allâme, kudve" ve "fâkih, usûlî, nahvî, cedelî" gibi nitelemelerle anılan Siğnâkî

zamanın önemli ilim merkezlerinde adı duyulmuş, Hanefîler yanında diğer mezhep mensupları (meselâ bk. Takıyyüddin es-Sübkî – Tâceddin es-Sübkî, VI, 2548) tarafından da görüşlerine itibar edilmiştir. İbn Tağrıberdî onun Hanefî mezhebi reisiği mertebesine ulaştığını, İbn Hacer de ileri derecede bir âlim olduğunu söyler.

Eserleri. 1. *el-Vâfî fi usûli'l-fıkıh*. Hüsâmeddin Ahsîkesî'nin Ebû'l-Usr el-Pezdevî'nin *Kenzü'l-vüşûl*'ünü ihtisar ettiği, *el-Muhtaşar* olarak da bilinen *el-Müntehab fi usûli'l-mezheh* adlı eserinin şerhidir. Gerek mezhep içinde gerekse mezhepler arasındaki farklı görüşlere yer veren Siğnâkî özellikle Hanefî ve Şâfiî mezhepleri arasında karşılaştırma yapar, diğer mezhepleri ve imamlarının adını nâdiren zikreder. Zaman zaman Pezdevî'nin *Uşûl*'ü ile Ahsîkesî'nin ihtisarı, bunlarla Debûsî ve Şemsüleimme es-Serahsî'nin görüşleri arasında karşılaştırmada bulunur, nahiv tahlillerine ve dille ilgili tartışmalara girer. Ahmed Muhammed Hammûd el-Yemânî tarafından doktora tezi olarak tahkik edilen eser beş cilt halinde yayımlanmıştır (Kahire 1423/2003). *el-Vâfî*'nin kaynakları olarak seksen beş kitap tesbit eden Yemânî (*el-Vâfî*, neşredenin girişi, I, 112-134), Siğnâkî'nin çağdaşı olsa da *el-Müntehab*'ı ondan sonra şerhettiğini düşündüğü Abdülazîz el-Buhârî'nin *el-Vâfî*'den çok ya-

rarlandığını ve çoğu zaman Siğnâkî'nin bazı usul kitaplarından yaptığı nakilleri aynen verdiğini söyler (a.g.e., neşredenin girişi, I, 3, 104). 2. *el-Kâfî: Şerhu'l-Pezdevî*. Ebû'l-Usr el-Pezdevî'nin usûl-i fıkha dair eserinin şerhidir. Fahreddin Seyyid Muhammed Kânî tarafından Medine İslâm Üniversitesi'nde doktora tezi olarak tahkik edilmiş ve beş cilt halinde neşredilmiştir (Riyad 1422/2001). Kânî'nin tesbitine göre müellif *el-Kâfî*'de on beşi nüshası mevcut olmayan veya nâdir bulunan türden olmak üzere yetmiş dokuz kaynak kullanmıştır. Nâşirin belirttiğine göre Siğnâkî'nin şerhi diğerlerinden farklı ve orijinal bir eser olup Abdülazîz el-Buhârî açıkça belirtmese de kendi şerhinde muhtemelen bu eserden faydalanmıştır. 3. *en-Nihâye fi şerhi'l-Hidâye*. Merginânî'nin meşhur eserinin şerhi olup Leknevî bunun *el-Hidâye* şerhlerinin en hacimlilerinden olduğunu belirtir. Bazı eserlerde *el-Hidâye*'nin ilk şerhi olduğu söyleniyorsa da bu doğru değildir. Ekmeleddin el-Bâbertî, *el-Hidâye*'yi okuturken bu şerhten çok yararlandığını, çok değerli fakat uzunca bulduğu eseri ihtisar etmesi yönündeki ısrarlı talepler üzerine Siğnâkî'nin şerhi yanında başkalarından da yararlanarak *el-İnâye*'yi yazdığını anlatır (*el-İnâye*, I, 2). Edirne Selimiye (nr. 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647) ve Manisa İl Halk (nr. 527, 528, 529, 530, 542) kütüphaneleri yanında başta Süleymaniye olmak üzere İstanbul kütüphanelerinde çok sayıda nüshasının olması eserin Anadolu'da da rağbet gördüğünü gösterir. Cemâleddin Konevî tarafından *Hulâsatü'n-Nihâye fi fevâ'id-i'l-Hidâye* adıyla tek cilt halinde ihtisar edilmiştir. Bazı kaynaklarda İbnü'z-Zerkeşî Ahmed b. Hasan'ın bu şerhi ihtisar ettiği belirtilirse de İbnü's-Şihne bunun doğru olmadığını söyler. 4. *et-Tesdid şerhu't-Temhid fi kavâ'id-i't-tevhîd*. Ebû'l-Muîn en-Neseffî'nin kelâma dair eserinin şerhidir (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 3078; Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 309, Cârullah Efendi, nr. 516, 1207, Esad Efendi, nr. 3893, Hasan Hüsnü Paşa, nr. 407; ayrıca bk. *el-Kâfî*, neşredenin girişi, I, 73). 5. *el-Muvaşşal*. Zemahşerî'nin nahve dair *el-Mufaşşal* adlı eserinin şerhi olup müellif bu eserde hocaları Tâceddin Ahmed b. Mahmûd el-Cendî'nin *el-İklid* ve Ebû Âsım Ali b. Ömer el-Esfenderî'nin *el-Muktebes* adıyla *el-Mufaşşal*'a yazdığı şerhleri bir araya getirmiştir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2484). Eser, Ümmülkurâ Üniversitesi'nde Ahmed Hasan Ahmed Nasr tarafından doktora tezi olarak tahkik edil-

Siğnâkî'nin *el-Kâfî: Şerhu'l-Pezdevî* adlı eserinin urvan sayfasıyla ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 490)

miştir (1419). 6. *en-Necâhu't-tâli tilve'l-merâh* (İÜ Ktp., nr. 143; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3082). Sarf konusunda olup Abdullah Osman Abdurrahman Sultân eseri Ümmülkurâ Ünversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak tahkik etmiştir (1414).

Sîgnâki'ye nisbet edilen diğer eserler de şunlardır: *el-Muhtaşar* (sarf konusunda), *Şerhu Muhtaşari't-Taḥâvî*, *Keşfü'l-avâr li-ehli'l-bevâr*, *Fetâva'r-ri'âye fi tecdidi mesâ'ili'l-Hidâye* (Râgıb Paşa Ktp., nr. 504). Klasik kaynaklarda geçmemekle birlikte Taşkent'teki Özbekistan Fenler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde kayıtlı olup (nr. 11084, vr. 11^b-14^a) Necdî Tosun tarafından neşredilen (bk. bibl.) *Risâle-i Hüsameddin-i Sîgnâki* veya *Menâkıb-ı Ahmed-i Yesevî* adlı Farsça küçük risâle de ona nisbet edilmektedir. Ancak anılan risâlede Sîgnâki gibi cedelci yönü bulunan bu usul ve fıkıh âliminin kalemin-den çıkması pek muhtemel görülmemen menkıbevî bilgiler yer almakta, baş taraf-taki, "Bu risâle, *Nihâye* müellifi Mevlânâ Hüsameddin Allâme Sîgnâki'nin tasnifâtındandır" cümlesi dışında eserin ona aidiyetini gösteren bir kanıt bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü lugâti't-Türk, I, 392; Sîgnâki, *el-Kâfi: Şerhu'l-Pezdevî* (nşr. Fahreddin Seyyid Muhammed Kânî), Riyad 1422/2001, V, 2482-2487; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 9-120; a.mlf., *el-Vâfi fi usûli'l-fıkıh* (nşr. Ahmed M. Hammûd el-Yemânî), Kahire 1423/2003, V, 1975-1982; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 1-138; Ebû'l-Berekât en-Nesevî, *Şerhu Hâfıziddin en-Nesevî li-Kitâbi'l-Müntehab fi usûli'l-mezheb* (nşr. Salim Ögüt, doktora tezi, 1408/1988), Câmîatü Ümmi'l-kurâ, I, 13-14, 33; İtkânî, *et-Tebyîn* (nşr. Sâbir Nasr Mustafa Osman), Küveyt 1420/1999, I, 456-457; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 21; Takıyyüddin es-Sübkî - Tâceddin es-Sübkî, *el-İbhâc fi şerhi'l-Minhâc* (nşr. Ahmed Cemâl ez-Zemzemî - Nûreddin Abdülcebbâr Sagîrî), Dübey 1424/2004, VI, 2548; Kudreşî, *el-Cevâhîrü'l-mubâyye*, I, 157; II, 114-116, 295; III, 285, 319, 499; Bâbertî, *el-'İnâye* (İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kâdir* içinde), I, 2; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 60, 255; İbn Tağrîberdî, *el-Menhelü's-şâfi* (nşr. Nebîl Muhammed Abdülazîz), Kahire 1988, V, 163-166; İbn Kutluboğa, *Tâcu't-terâcim fi men şannefe mine'l-Hanefiyye* (nşr. İbrâhîm Sâlih), Beyrut 1412/1992, s. 90; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 537; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, II, 266; *Keşfü'z-zunûn*, I, 112-113, 403, 484; II, 1775, 1848-1849, 1929, 2032, 2037-2038; Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, III, 150-152; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 62; Râgıb et-Tabbâh, *İ'lâmu'n-nübelâ' bi-târîhi Halebi's-şehbâ'*, Halep 1343/1925, IV, 545-546; V. V. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, İstanbul 1927, s. 15, 104, 127; a.mlf., *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (haz. Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul 1981, s. 229; Brockelmann, *GAL*, II, 116; *Suppl.*, II, 142; Zeki Velidî Togan, *Bugünkü Türklü Türkistan ve Yakın Ta-*

rihi, İstanbul 1981, I, 35, 63; J. Eckmann, *Çağatayca El Kitabı* (trc. Günay Karaağaç), İstanbul 1988, s. 40; Mustafa Aydın, *Batı Türkistan'da Yer Adları* (yüksek lisans tezi, 1989), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 105; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 73-74; Abdullah Mustafa el-Merâgî, *el-Fethu'l-mübîn* (nşr. Abdülhamîd Ahmed Haneffî), Kahire, ts., II, 112, 116; Necdî Tosun, "Ahmed Yesevî'nin Menâkıbı", *İLAM Araştırma Dergisi*, III/1, İstanbul 1998, s. 73-81.

RAHMİ YARAN

SİH DİNİ

Hindistan'da
Guru Nanak'ın öğretileri doğrultusunda
XV. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan
tek tanrılı din.

XIV. yüzyıldan itibaren Kuzey Hindistan'da farklı din ve inançlar arasında uzlaşma hareketleri görülmüş, bu kapsamda İslâm'ın tevhide dayalı sınıfsız toplum anlayışı ve bölgede yaşayan mutasavvıfların öğretisi Hint toplumunu derinden etkilemiştir. Sih dini de Hindular'ın çok tanrılı ve putperest inanışlarına, kast sistemine ve Brahmanlar'ın aşırılığa varan uygulamalarına karşı bir tepki olarak XV. yüzyılın sonlarında Hindistan'ın kuzeybatısındaki Pencap bölgesinde ortaya çıkmıştır. Sih dini yerli Hindu düşüncesi, özellikle belli bir Tanrı'ya bağlılığa dayanan Bhakti geleneğiyle İslâm Tanrı inancının bir karışımı olarak aşırı ibadet ve riyâzet yerine ahlâkî davranışlara önem veren, uzlaştırmacı ve eşitlikçi bir dinî hareket olarak gelişmiştir. Ancak bu dinin şekillenmesinde ve akidesinin oluşumunda esas pay Guru Nanak'a aittir. Nanak'ın hayatı ve düşünceleri üzerinde başka birçok kişi gibi XV. yüzyıl sîfî düşünürü Kabîr'in de etkisi olmuştur. Nanak'ın onunla görüştüğü ve ondan etkilendiği söylenir. Yeni bir din ortaya koyma iddiasında bulunmayan Nanak'ın gayesi dinler arasında uzlaşma sağlayarak toplumsal ve ahlâkî bir ıslahat meydana getirmektir. Tek, yüce ve evrensel Tanrı anlayışının yanı sıra dürüstlük, hoşgörü, sevgi, barış ve alçak gönüllülük ilkelerini benimseyen Nanak'ın eleştirisi dinlerin aslından ziyade onların mesajını iyi algılayamamış olan din mensuplarına yöneliktir. Nanak, Hindu'nun iyi bir Hindu, müslümanın da iyi bir müslüman olmasını istiyordu. Başlangıçta farklı ırk ve kastlardan insanların bir araya gelmesiyle oluşan dinî cemaat zaman içinde kendilerine Sih adı verilen bir topluluğa dönüştü. Pencap dilinde "çirak" veya "öğrenci" anlamına gelen *sikh* (sikh) kelimesinin Sanskritçe ve Pali dilindeki karşılığı *sişya* ve *sikhadri*.

Guru Nanak'tan sonra gelen ve öğretileri Sih dininin şekillenmesinde etkili olan dokuz mânevî rehberin (guru) sonuncusu Guru Gobind Singh, 1699'da Khalsa teşkilâtını kurarak barışçı bir ülküsü olan Sih dininin askerî bir görünüm almasında ve Sihler arasında farklı düşünce ve mezheplerin ortaya çıkmasında rol oynadı. Khalsa teşkilâtının kuruluşu Sihler'i yeni ve farklı bir millî kimliğe büründürdü. Bir Sih'in Khalsa'ya girmesi için giriş merasimi yapılır. Khalsa'ya katılmış erkeklerin adlarının sonuna "singh" (aslan), kadınlarınkine "kaur" (prenses) pâyesi eklenir. Khalsa'ya katılmış bir Sih erkeği "beş k" olarak bilinen kılık kıyafet kurallarına uymak zorundadır. Bunlar "kah" (kısa pantolon), "kangha" (tarak), "kara" (sağ bileğe takılan demir bilezik), "keş" (kesilmemiş saç sakal) ve "kirpan" (kama / kılıç). Bir Sih erkeği kesilmemiş saçını başına sardığı türban adı verilen bir çeşit sarık içinde saklar. Sih cemaati pek çok mezhebe sahip olmakla birlikte temelde iki gruba ayrılır: Sehajdari (tırışlı olanlar) ve Keşdari (tırışsız olanlar). Birinci gruba Nanakpanthi de (Nanak'ın takipçileri) denir.

Sih dininin sembolü, Tanrı'nın bilgisini temsil eden simetrik iki kama arasında dik duran ve "khand" olarak isimlendirilen, iki ağızlı bir kılıçla Tanrı'nın sonsuzluğunu temsil eden bir daireden oluşan şekildir. Pek çok yerde kullanılan bu sembol Sihler'in "nişân-sâhib" diye adlandırdıkları turuncu bayraklarının üzerinde de yer alır. Günümüzde çoğunluğu Hindistan'da olmak üzere dünya genelinde 23 milyona yakın Sih dini mensubu bulunmaktadır. Hindistan'daki Sihler'in büyük kısmı Pencap bölgesinde yaşar ve Pencabî dilini konuşur. Hindistan dışındaki Sihler ise başta İngiltere, Güneydoğu Asya, Kuzey Amerika, Doğu Afrika, İtalya, Avustralya ve Yeni Zelanda olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış durumdadır. Eğitime çok önem veren Sihler politikatın ekonomiyi ve spora kadar hayatın her alanında kendilerini göstermektedirler.

Kutsal Metinler. Sih dininin kutsal metni olan *Guru Granth Sahib* toplam 1430 sayfadan oluşan, Pencabî dilinde ve Guru Nanak'a ait Gurmukhi alfabesiyle yazılmış bir kitaptır. *Adi Granth* isimli metin ise beşinci guru Arjan (Arjun) tarafından derlenmiş olup (1604) *Guru Granth Sahib*'in küçük bir bölümünü ihtiva eder. *Guru Granth Sahib*'de Sih gurularının manzumelerinin yanı sıra Ramanuja (ö. 1137), Namdev (ö. 1350) ve Ramananda (ö. 1470) gibi Hindu Bhakti hareketi mensuplarının,